

Տարեկան 10 բուրլի, վեց ամիսը՝ 6 բուրլի, երեք ամիսը՝ 3 բ. 50 կ., ամիսը՝ 1 բ., հատով 5 կ.:  
Բաժանորդը են գրում Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“  
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի առաջ օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ծախսարարությունները ընդունում են ամեն լիզուներով: Ծախսարարությունների բաժին 2 կ., ընկալմանը համար կրկնապատիկ

## ԲՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարի գալուստ:  
Բ. Բ. ի կ ո ղ ն. — Լուրեր:  
Սեզ գրում են. — Արմալից:  
Կ. Պոլսի հայ թերթերից:  
Հոսանքներ գլխի Մոսկովում:  
Թ. զ թ ա կ ց ու թ ի ռ ն ե ռ. — Նա-  
մսկ Մամջուրիայից, Ա. Ժ. Խ. Է.  
Թուրքիկ իշխողություններ:  
Բաղադրական. — Անգլիո: Միացեալ  
Նահանգներ Իտալիա:  
Հեռագրական լուրեր:  
Ֆելլիստոն. — Կեանքի և լրագրության  
հարցերից:  
Տեղեկատու:  
Ց ա յ տ ա ռ ր ո թ ի ռ ն ե ռ.

## ԲԱՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Երեկ, սեպտեմբերի 7-ին, երե-  
կոյեան ժամը 6-ից անց, Խորհրդից  
Թիֆլիս ժամանեցին Նորին Կայ-  
սերական Բարձրություն Մեծ Իշ-  
խան Միխայիլ Նիկոլայիչը, հե-  
լենների Նորին Թագավոր Մի-  
խայիլովիչը, Մեծ Իշխանուհի Մա-  
րիա Գեորգիևնան և Մեծ Իշխա-  
նադուստր Ելենա Վալդիմիրովնա:  
Փողոցները զարդարում էին ուռ-  
ական և յունական դրոշակներով:  
Թիֆլիսի բոլոր գերմադիսներ-  
ը և այլ դպրոցների աշակերտ-  
ներն իրենց ուսուցիչներով և ա-  
շակերտներով կազմում նուագա-  
ծուների խմբերով շարում էին եր-  
կաթուղու կայարանից դեպի պալա-  
տը տանող ճանապարհի վրայ: Ճա-  
նապարհի ամբողջ երկարությունը  
կանգնած ժողովուրդը բարձր հիւ-  
րերին ընդունում էր ցնծալիս ա-  
զատակներով:  
Բարձր Հիւրերն իջանցին

Կովկասի կառավարչատեղի պա-  
լատում:  
Թիֆլիսի առաջին անգամ ըն-  
դունելով հեղինակներ թագուհուն  
և կայսերական տան Բարձր Ան-  
դամներին, նորից բազմ ունի ար-  
ժանանալու Մեծ Իշխան Նիկո-  
լայիչի տեսություններ և յայտնե-  
լու Նրան իւր երախտագրական  
զգացումները:  
Խօսել Կովկասի նախկին փո-  
խարքայ Մեծ Իշխան Միխայ-  
իլ Նիկոլայիչի մասին՝ նշանա-  
կում է արտադրել Կովկասի նո-  
րագույն պատմությունը նշանաւոր  
և փայլուն էջերը:

Կովկասի բոլոր ազգերն ու  
ցեղերը սիրում և յարգում են  
Մեծ Իշխանին:  
Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկո-  
լայիչի իբրև փոխարքայ՝ Կով-  
կասը իւր կիսավայրենի դուռ-  
ծիկներից հանել և քաղաքակրթու-  
թեան շաղիկ վրայ է դրել և իւր  
բարձր անձնական յատկություն-  
ներով երկրի բնակչությանը կա-  
պել է քաղաքացիական ուղիւն-  
գրել և տիրող իշխանության  
հետ: Կովկասում բնակուող ազ-  
գերը, մանաւանդ Թիֆլիսի բը-  
նակչությունը, միշտ երախտա-  
դրութեամբ յիշել են և յի-  
շում են իրենց խնամող և բարձ-  
րացնող Մեծ Իշխանին, որին կով-  
կասցին իբրև Հայր է ճանաչում  
և միշտ նրա ոգովմած միջամե-  
տությունն է դիմում հարկը պա-  
հանջած դէպքում:  
Ճշմարիտ է, առանձին պատ-  
րաստություններ չէ տեսել Թիֆ-  
լիսը Մեծ Հիւրերին ընդունելու

համար, բայց այդ հանդամները  
պիտի բացատրել նրանով, որ  
քաղաքս ուշ է իմացել Մեծ Հիւ-  
րերի Թիֆլիս ժամանելու օրը:  
Ղրա փոխարքն ուղարկություն  
ընդհանուր է և զգացումների  
արտայայտությունները՝ սրտանց:

## Գ Ր Ա Ն Ի Վ Ո Ն

Կովկասի կառավարչատեղի պալատ-  
ի իշխ. Գ Ս. Գալիցինը 5000 բ. է յառ-  
կացրել Կովկասի գործարանի վեհա-  
բանին համար յարեկանական հան-  
դէսներ սարքելու:  
— Կիրակի, սեպտեմբերի 9-ին, Թիֆ-  
լիսի վաճառականները հրաժեշտի ճաշ  
են տալիս Վրաստանի և Իմալեթի հա-  
յոց խմբի նախկին ստալկար գեր. Գ. Է.  
որդ արքայ. Սուրենյանին:  
— Կովկասի ցուցահանդէսի երկ-  
րագործական բաժնում ցուցահանդէս  
համար այս օրերս ս էլ միանշանկ ստա-  
ցուցին վաճառական հասցահանդէսի  
նմուշներ:  
— Թիֆլիսում ո. Դալիս լեռան վը-  
րայ շինուիթի ֆուկիկուիթի ծրագրի  
արդէն հաստատում է և զիւրադա-  
րւած է բելգիական ընկերության ներ-  
կայացուցին ի գործադրութիւն: Ներ-  
կայումս որոշում է ֆուկիկուիթի անց  
կենտրոն դնել:  
— Թիֆլիսի ձիաքաշ երկաթուղու  
դիւրեկտոր նշանակում է իւմ. Ռաֆա-  
իկ, այդ պաշտօնը ժամանակաւորապէս  
կատարող իւմ. Ռաֆիկ անդ, որը իշ-  
խանութեւ է ֆուկիկուիթի կառուցման  
վերահսկիչ:  
— Մայրաքաղաքի թերթերի տնօրէ-  
ններն գործելի միջոցաւորութիւնը պե-  
տական խորհրդին առաջարկում է ա-  
ռանձին գրաքննիչների պաշտօն հիմնե-  
րուր: Վերջինք քաղաքներում, որ ներ-  
կայումս այդ պաշտօնը վարում են նա-  
հանգապետների օգնականները:  
— Իմիչկ Պրոգորովիկի կովկասեան

ցուցահանդէսի գիտական բաժնում սեպ-  
տեմբերի 12-ին ցուց կը տալ ծաղկահա-  
տութեան ձևերը:

— Տնով. Օբա-ի տնով, Բագուի  
յայտի նախարարին արդիւրոյ պ. Աս.  
Ծատուրեանը Բալխանում ունեցած իւր  
նախահանքերից մէկը ծախել է Թիֆ-  
լիսի առևտրական ընկերութեանը՝  
150,000 ռուբլով:

— Հուսով բացուելու է լեռնային եր-  
կու դիտարան, մէկը—Կովկասում, միւ-  
րը—Ուրալում:

— Թիֆլիսի ոստիկանութիւնն 9-րդ  
քաղաքամասում հինգ բուրլանոց կեղծ  
ոսկէրում կտրուներ է գտել, 2 երբա-  
կալում են մի քանի հոգի:

— Կովկասեան ցուցահանդէսը գնա-  
ցողներին կ'առաջանան միջև վճարի  
մասին անգագար ընդհանուր տեղի  
ունենալու պատճառով: Թիֆլիսի ոստի-  
կանապետը բացատրել է, որ ցուցահա-  
նդէսը գնալու համար կ'առաջանան  
պէտք է վճարել 40 կ.:

— Խմբագրութիւնն ստացաւ «Բնա-  
կան պատմութիւն Թիֆլիսի հայ դըպ-  
րութեան», Պարիզ, 1901 թ., հրատա-  
րակութիւն «Բանասեր»-ի, էջ 123, գի-  
նը 5 ֆրանկ: Գիրքը նուիրում է Մը-  
խիթար արքա-հօր յիշատակին, որի պատ-  
կին և գետնորում է գրքի մէջ: Գրքի  
աշխատանքողն է Միհրան Յովհաննէս-  
եան:

## ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՄԻՔՐՈՒՄԻՑ — Տեղի գիտնական Օ.  
միքիով կերպարները մի զանազան քա-  
հանայի վերաբերեալ իրենց տեսածների  
մասին բոլոր են ներկայացրել Թիֆլիս  
առաջնորդ սրբազան Սեղապետին, ա-  
սում են՝ այդ բոլորը իւր մէջ ունի շատ  
հետաքրքրական կէտեր, որոնք առատ  
նիւթ կարող են մատակարարել «Բա-  
հանայական խորհրդ» գրող հեղինակներին:

## Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Ս. պատրիարք հայրը մտադիր է յառա-  
ջիկայ չորեքշաբթի օր (օգոստ 22) խա-

ղն ժողովի ի նիստ հրաւիրել: Ժողովն  
այս նստին մէջ նկատուութեան պիտի առ-  
նէ Խաչապետի սրբազանի զրկումը վար-  
չական հրահանգներն և ն գերապատու-  
թեան երուսաղէմէ ի մօտոյ մեկնումը դէ-  
պի Սիւս:

— Բիթլիզէն ս. պատրիարք հօր հա-  
սած հեռագիրը մը կը հաստատէ 50 տուն  
ասորիներու հայ. եկեղեցին ընդունում  
ըլլալը:

— Ռումանիոյ հայերն զգալի յետա-  
դիմութեան մէջ են: Ռուման քաղաքին  
հայ դպրոցը փակել պէտք եղած էր՝ ա-  
շակերտ չմտնել համար: Կարգն եկած  
կըլժուի Ֆոքշանի, որոյ մանչերու զըպ-  
րօցին մօտ 6 կամ 7. խոկ աղջկանց  
դպրոցին մէջ 12 աշակերտ ու միայն  
մնացած ըլլալով, երկուրը միացնել  
հարկ եղբ է:

— Վանայ Լիմ անապատի ուրանոցի  
նիւթական անձուկ վիճակին օգնելու  
համար Ս. Հայրապետին կողմէ յանձնա-  
րարագիր մը հասած է պատրիարքարան.  
այս գիրը նպատակը յանձնաժողովոյ ու-  
ղարկութեան յանձնաւած է:

— Ս. հայրապետն յանձնարարած է  
պատրիարքարանի, որ Մշոյ ս. Կարա-  
պետ վանքի նորոգութեան համար նը-  
պատի տնտէկէն գումար մը յատկա-  
ցուի. Ն. Ս. Օծուիւն կը յայտնէ. թէ  
Մայր Սթոն այդ նպատակին նպաստ  
յատկացնելու դիւրութիւններէ գոյր կը  
գտնուի առ այժմ:

## ՀՈՍՆԵՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՄԻՍՏՈՒՄ

Օգոստոսի երկրորդ կէսը Մոսկուայի  
հայութեան համար նոր հոսանքների մի  
չիջան էր: Դա հայ բանասերների հոսան-  
քն էր օր ուղղում էր դէպի Լապա-  
րեան ճեմարանը: Կովկասի ու Սեղապետ-  
կանի քաղաքներից ու դիւրերից, իրենց  
մանուկները ետևեքը գցած, այդ հոգե-  
ւորականներն շատուած էին կամ դէպի  
ճեմարանն ու տեղական քահանայի բնա-  
կարանը, կամ, որ ասելի յաճախ էր պա-

## Փ Է Յ Լ Ի Ե Տ Ո Ն

Համարձուց Առաքելները 2-րդաստա-  
նի պատգամաւոր է եղել...  
Համարձուց Առաքելները «Մի վը-  
նասակար միջոց» ներկայացուցիչ է  
եղել...  
Համարձուց Առաքելներն այժմ մի  
ուրիշ վնասակար միջոցով «Մշակիչ» ներ-  
կայացուցիչ է... Վենետիկում:  
Եւ վերջապէս Համարձուց Առաքե-  
լները մի երրորդ վնասակար միջոցով՝  
Համարձուց Առաքելների ներկայացու-  
ցիչն է... ամեն տեղ: Թէ որպիսի պա-  
գամաւորութիւններն էլ նա պիտի ար-  
ժանանայ—այդ Սլաւոն գիտի:  
Բայց թողնենք հանքերը: Նա այժմ  
կրկին դեսպանութեամբ է Իտալիա գը-  
նացել, նախ Սիւրիքեան ուխտի 200-  
ամեայ յարեկանին անկրօն քաղաքական  
թերթի ներկայացուցիչը պիտի լինի  
Վենետիկում և ապա առանձին յանձնա-  
րարութեամբ հոգով պիտի գնայ պապին  
ներկայանալու, գուցէ և մնայ Վատիկա-  
նում, որպէս ներկայացուցիչ Նոյն անկը-  
րօն քաղաքական թերթի:  
Միւրիքեանների մօտ գնում է մի  
ընծայով և մի ուղեբով: Նա մի ճառ  
էլ պիտի ասի իւր կողմից: Ճառը, ան-  
կասկած, մի քանի տասնեակ հազար օ-  
րինակ կը տպագրուի Սուրբապատկանի նոր  
տպարանում:  
Պապի մօտ նա գնում է բաւականին

մեծ յանձնարարութիւններով, որ խիստ  
ծածուկ են պահում: Բոլոր նշաններից  
երեւում են, որ քաղաքական-կրօնական  
մեծ խնդիրներ պիտի լուծուին, հաւա-  
տոյ Ծաւարման (propaganda fidei) մի  
նոր բաժանմունք պաշտօնապէս պիտի  
բացուի «Մշակիչ» խմբագրատանը:  
Միւրիքեաններն նա ընծայ է տա-  
նում բազմակրօն \*) եղջերուաբար Գրիգոր  
Արքեպիսկոպիտ մեծ մեծ պատկեր և փոխա-  
րարձաբար պիտի խնդրէ Սիւրիքեան ար-  
քայի պատկերը... Հարմանակ համեմա-  
խութիւն, նախանձելի մտերմութիւն...  
Բացի Գրիգոր արքայի պատկերից նա  
տանում է և անհայրենիք միջազգային  
տիրացուների խմբովի հանած պատկե-  
րը. այդտեղ կարելի է տեսնել գերա-  
պայծառ տ. Սեղեւստոս, եպ. Անտո-  
նիանի, Ներսիս վ. Մարտիրոսեանի, Լէօ  
վ. Առնիկեանի, Ղևնդ վ. Սարգսի, Խրիստոփ վ.  
Հալոմի, Յովհաննէս վ. Ազուրեւնու, Աբրահմ վ.  
Թեմիւրի, Նալբանդ վ. Ղալաթեանի, Անտոն վարդապետին (ազգանունը մո-  
ռացել է) և շատ շատերին: 2-րդում  
ճշմարտեան ասած, ինչի են գետնորում  
է մի քանի արկներին ու օրիորդների  
պատկերները, ի միջի այլոց և արկին  
\*) Տես «Մշակ» օգոստոսի 26-ի համարը,  
Գ. Արքեպիսկոպիտի զեկնեցեալ յօդուածը:

Արքեպիսկոպիտը պատկերը: Համարձուց  
Առաքելները փոխադարձաբար պիտի  
խնդրէ Միւրիքեանների խմբովին լու-  
սանկարը:  
Գրիգոր արքայի պատկերը մատու-  
ցանելու նա ասելու է. «Երեւոյթաւորա-  
հայեր. որովհետեւ մեր հոգեւորականու-  
թիւնը խորխորում է ծայրայեղ ազի-  
տութեան մէջ և այդ ազիտութեան  
պաշտպան է հանդիսանում մեր յայտնի  
խաղաղամիտ թերթը, ուստի ճիշդագո-  
ւա պատկերը չորդարկուեցաւ ձեզ պատով:  
Մենք, ազգի լաւագոյն և յառաջադէմ  
զատկներս, ներողութիւն ենք խնդրում  
և առաջարկում մեր խնդրի արքայի  
պատկերը: Մենք ամեն օր աղօթում  
ենք այս պատկերի առաջ և միշտ նրա  
անունով երկում: Թէ որքան խելք,  
չնորհք և խնայողութիւն է նա մեզ տա-  
լիս, այդ ամենքի յայտնի է. կան ար-  
դեօք արդի մէջ մեղանքի աւելի յառա-  
ջադէմ ու ազատամիտ մարդիկ Պատ-  
կերը մատուցանելով պատկառելի միա-  
բանութեամբ, մենք հաւատարմ ենք, որ  
նոյն խելքից, չնորհքից, խնայողութիւ-  
նից, յառաջադէմական և ազատամիտ  
գաղափարներից յայտնեալ դուր ես պի-  
տի վայելէք»:  
\*) Տես միայն կրկնում եմ գ. Ալեքսանդր  
Գալանթարի դաժնական խօսքերը. 2-րդ Առ-  
աւած ոչ զուգահեյ, յիշ մահուան նոյա իւ-  
րով իշխանութեամբ Գալանթարի զեկնեց:

Բայց տեսնենք, թէ Միւրիքեան  
հայրերն ինչ զգացին, երբ լուր առան,  
որ մի այդպիսի հաշակաւոր հիւր պի-  
տի ընդունն: Անհարկն է նկատագրել  
այն մեծ իրաւանցումն, որ տեղի ունե-  
ցաւ գերապատուելի հայրերի խաղաղ  
վանական կեանքում: Երբ մօտ անցեա-  
լում Իտալիայի այդ Մարգարիտ թա-  
գուհին այցելեց այդ տունի առթիւ ս.  
Հաղաքի վանքը, այնտեղ այն պատրաս-  
տութիւնները և շփոթութիւնները տեղի  
չունեցան, ինչ որ եղաւ Առաքելների  
ընդունելու ժամանակ: Գլուխները բոլո-  
րովին կողքից էին, ինչ արածներն և  
ինչ անելիքները չէին իմանում: Վերջա-  
պէս նաեւ մօտեցաւ կղզուն, գերա-  
պատիւ հայրերից երկուրը գլխաւորեցին  
մեր ծերունաւորը գործին:  
— «Մշակ»-ի ներկայացուցիչ պ. Հա-  
մարձուց Առաքելների զեկնեց պիտ  
ըլլալը:  
— Այո, մենք ենք: Բայց մենք կը խնդ-  
րէնք յայտնող մեզ Ամբրոսիոս Ազատու-  
լոս անուանել, որովհետեւ Համարձուց  
Առաքելեան այնքան էլ բարեհաշիւն չէ:  
— Պատրաստ ենք, տիար:  
Եւ հայր սուրբերը բաւելով Ամբրոսիոս  
Ազատուլոսի թեմերից՝ քայլերն ուղղեցին,  
զէպի եկեղեցին, որի առաջ խմբուած էր  
ամբողջ միաբանութիւնն արքայի հիւ-  
միասին՝ ամենքն զգեստաւորուած: Մըտ-  
նելով չենք շարական ասելով սկսե-



—Գոմպլեկսից հնազարում է սեպտեմբերի 6-ից. ՀԱՆՈՒՐԱՊԵՏԻԱՅ ՎԱԿԱՄԱՌՈՒՄ  
նորի ունեցած նախաճաշին ուրուացայսրն ամբողջ ժամանակ բարեկամօրէն ուղատարում էր Վարդգիւթ-Ռուսասոյի հետ։  
Հռեկիրքելենից Գոմպլեկսն տեղագործութունը սոցիալական Մեծով, թիւնները հանգստացան ուրաբ ուղևորութիւնը յետոյ սալայա-սգոնները մէկուս, ամբողջ ճանապարհ կրկնուում էին ուրախական աղաղակ-որը, քաղաքներում, գիւղերում և նոյն-ակ ազարակներում բողբոջվելու ժողո-րդը էր ամբողջում մօտիկ տարածու-ման վրայ, օգը թիւնացնելով աղաղակ-ներով կ'ապահ Ռուսիայի և Ֆրանսիա-ն հասարակապետութեան։ Ռուսաց այսրն և Գայորուհին անըաղար պա-տախանում էին ողջոյններին, ճանա-բարը պահպանում էր պահակ գիւղու-ներով, որոնք կարող էին տեսնել ի-սար։—Գոմպլեկսի կայարանում տեղի ու-նեցած ընդհանրութիւնից յետոյ, ռու-սաց Գայորուհան Զոլդէ ու Լուրէն կառ-ով մեկնեցին վաղաբար, որի ժամանակ ողորդողը ուղեւունւում էր ցնծագին ա-աղակներով։ Հղթայ կապած դորքերը ժուարութեամբ էին պահում ամբողջին։  
Ռուսաց Գայորուհին ողջոյններին պատա-նանում էր գլխի թեթիւ խոնարհումն-ով, իսկ Գայսրը զինուորական պատիւ-ախով Բաղաբը Բաղաբի տղաւորու-հին է թողնում։ Քաղաքի վերջինը շը-հերդէն լուսավառուած են։ Գայաւտ ասանիւց յետոյ արկին Լուրէն, արկին ալպիկ-Ռուսու և արկին Դեկապոն ներ-այացան ռուսաց Գայսրին և Գայորու-տն, որոնք ճաշում էին առանձին։ Կեն-անութիւնը շարունակում էր մինչև չազ դիշեր։ Բաղաբի բնակիչները դիմում և գլխաւորապէս զէպի պայաւտ։

Խմբագիր հասարակելի՝  
ՍՊԱՆԳԱՐ ՍՊԱՆԳԱՐ ԵՆԱ

Փիգարո

Типографія А. И. Петрова, Голов. пр., № 12 Телефонъ № 387